

BAGOLYSORS

A Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány félévente megjelenő kiadványa

IV. évfolyam / 2009 / 1. szám

Újrahasznított papíron

Kiadja:

Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány

2230 Gyömrő, Eötvös u. 34.

Adószám: 18090343-1-13

Bankszámlaszám: OTP Bank Nyrt. 11702036-20655705

E-mail: gyongybagoly@gyongybagoly.hu

Honlap: www.gyongybagoly.hu

Gyöngybagolyvédelmi ügyelet

06-20-322-5620

06-20-995-2830

A Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány bejegyzett társadalmi szervezet.

Célja a magyarországi gyöngybagolyállomány megóvásán keresztül hozzájárulni a hazai környezettudatos gondolkodás elterjedéséhez.

Címlapon: Macskabagoly, Fotó: Tórizs István

Kis képek: angol önkéntesek az Alapítványnál, fotók: Klein Ákos

A kiadványért felel: Klein Ákos

(06-20-322-5620, gyongybagoly@gyongybagoly.hu)

Szerkesztette és tördelte: Molnár Anna, Novák Nikolett

Nyelvi lektor: Laczi Miklós

HU ISSN: 2060-6265

A Mátrix Marketing Műhely Kft. biztosította a környezetbarát papírra történő nyomtatást.

A Bagolysors jelen számát a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium a K-36-08-00047A számú pályázat keretében támogatta.

TARTALOM

Bagolysors • IV. évfolyam / 2009 / 1. szám

Hangos tavasz	3
A macskabagoly (<i>Strix aluco</i>) biológiája	4
Mindenki a maga módján	6
Mindennapi természetvédelem...de hogyan?	7
Bagolyvédelmi konferencia Szerbiában	8
Városi és vidéki füleskuvikok Baranyában	9
Fekete Istvánra emlékezünk	10
Védett és fokozottan védett társbérleők - a denevérek ...	12
International Owl	
Owl conservation in old buildings	14
Támogatói oldal	15

Hirdetési felület

Hirdetési politika

A Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány jelképes támogatás fejében is hirdetési felületet biztosít minden olyan szervezet és cég számára, amelynek működése összhangban áll a fenntarthatósággal, és tevékenységével elősegíti a környezettudatosság elterjedését hazánkban. Örömmel hirdetünk minden olyan rendezvényt, amely környezet- és természetvédelmi eseményekre, szabadidősportokra, egészséges életmódra és egészséges táplálkozásra vagy hagyományörző tevékenységre invitálja az érdeklődőket.

Hangos tavasz

2009-ben eddig soha nem tapasztalt módon megsaporodott a baglyokkal kapcsolatos lakossági bejelentések száma. Mindezt két dolognak tudom be: egyrészt a „bagoly védelem” szópárra való keresés a második helyen adja ki a Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány honlapját a legismertebb internetes kereső. Másrészt, azt hiszem, hogy a lakossági környezettudatosság kitartóan öntözött magvai alig észrevehetően, de csírázni kezdtek.

Persze ehhez a természetvédők között bizakodónak számító megállapításhoz hozzá kell tenni, hogy a madarak, azon belül különösen a baglyok mindig is misztikus és érdekes csoportnak számítottak. Sokak örömmel veszik a fáradságot és költséget, ha segíthetnek ezeken az elesett busafejű madarakon. Egy kárpát-medencei bennszülött növényfaj, vagy egy látszólag haszontalan lápi élőhely eltűnése ugyanakkor sajnos még kevesekben kelt aggodalmat, holott természetvédelmi szempontból fajsúlyosabb kérdések. Biztos vagyok benne, hogy elérkezik majd az az idő, amikor a lakosság jelentős hányadának természetvédelmi érzékenysége túlmutat majd csupán csak az állatvédelmi megfontolásból táplálkozó cselekedeteken. Abban is majdnem biztos vagyok, hogy akkorra már jéghegynyí természeti értékeink jégkockává zsugorodnak. Emberi sajátosság, hogy akkor és azt kezdjük értékelni, amit vagy már elveszítettünk, vagy biztosan el fogunk. Erre a későn eszmélő nyugat-európai országok példája is figyelmeztet bennünket.

De kiktől is volt hangos a tavasz? Egy e-mailos megkeresésen keresztül nézzük meg!

Sziasztok!

Sz.T. vagyok. Miskolcon egy lakótelepi lakásban lakom. A neten láttam, hogy Ti a baglyok védelméért vagytok, ami szép és nemes cél!! Lenne egy kérdésem! Remélem tudtok segíteni?!

Abol lakom -egy tízemeletes épület- előtte pedig kb. 30 méterre van egy négymeletes ház. A két épület között van egy erdős rész. Tele szép-szép fákkal. Nos kb. két évvel ezelőtt idetelepült egy vagy két bagoly, akik most már állandó visszatérők. Én imádom az állatokat, de ez a madárteremtény már kiidegeli a lakókat -engem is beleértve!! Este kilenc után megjelennek, és szép egyenletes VÍJJOGÓ hangot adnak ki!!! Rettenetesen idegesítő!!!! Én úgy gondolom, hogy a madaraknak az erdőben lenne a helye?!! Megjegyzem, a lakótelep mellett egy HATALMAS erdős rész van!!! Szóval lenne hol rikácsolniuk!! Kérdésem volna, hogy szerintetek miért jönnek ide este a zajos emberek közé??? A másik, hogy hogyan lehetne -hát bocsí, de így kell mondanom- elüldözni innen őket???? Tudom, hogy védett madár, de szerintem egyszer valaki megunja ezt, és előkerül a légpuska. Tudnátok tanácsot adni?

Köszönettel: Sz.T.

Kedves Sz.T.!

Először is köszönjük a megkeresést. Őszinte bagolybarát vagyok, de teljesen empatikus tudok lenni a felvetett problémával. Ez egyre gyakrabban felmerülő kérdés, kérés a lakosság részéről. Az érintett faj az erdei fülesbagoly, amely nem tér be esténként a városba, hanem nappal is ugyanazokon a fákon tanyázik. Ilyenkor –május, június - van a fiókák kirepülési ideje, amikor is a szétszóródott fiatal egyedek magas, sípoló („idegesítő”) hangon hívják a szüleiket, hogy etessék meg őket. Ennek az az oka, hogy a fiókák így egymástól eltávolodva csökkentik annak esélyét, hogy egy ragadozó felfedezve az egész fészekaljat, minden fiókát elpusztítson. Legfeljebb ha egy-egy fióka kerül zsákmányolásra. Elűzni, elüldözni nem igen lehet őket. Nem csak amiatt, hogy védett madárról van szó, hanem praktikusan sem. A fiókák egész nap meglapulnak egy faágon, elágazásban, és csak szürkület után aktívak, ugyanígy a szülők. A légpuskát nem javasolnám senkinek, etikátlan, jogszerűtlen, veszélyes. Ha nagyon tarthatatlan az állapot több éve visszatérően, akkor a következő megoldás jöhet szóba: ez a faj - hasonlóan a többi bagolyhoz - nem épít

magának fészket, hanem más madarak már megépített fészkeiket foglalja el (pl. szarka fészket). A kérdéses fasorból ezeket a fészkeket el kell távolíttatni (tűzoltó fecskendővel vízszugárral lemosni őket télen lombhullás után) a városüzemeltetővel úgy és akkor, ha erre az illetékes nemzeti park és természetvédelmi felügyelőség engedélyt ad. Hasonló eset történt más nagyvárosokban is a vetési varjútelepek hangoskodása miatt. Ha nincs fészkek, nincs költés sem, nem lesz zavaró sípolás. Cserében viszont - hogy ne mindig csak a mi kényelmi szempontjaink érvényesüljenek - néhány műfészkek kihelyezését kellene szorgalmazni a szomszédos parkerdőben, ahol nem zavarnak a madarak. A fészkek eltávolítása mindenképpen természetkárosítás, ami csak nagyon indokolt közérdekből lehet jogos, és az okozott kárt enyhíteni kell!

Vigasztalásképpen tudom írni, hogy egy-két hét múlva befejezik a fiókák ezt a hangos koldulást, és utána csend lesz. Szívesen segítek az ügy megoldásában, ha az bagolybarát módon történik.

Üdvözlettel,

Klein Ákos

Üdvözlöm!

Köszönöm a gyors választ! Igazából, ha valóban csak pár hétig lesz még, akkor semmi gond. Persze ha kell, akkor élni fogok a felajánlott segítséggel.

Köszönettel,

Sz.T.

2009 tavaszán 20 ehhez hasonló, telefonos vagy írásban érkezett megkeresésre válaszoltunk, vagy mentünk ki a helyszínre, nem ritkán több száz kilométert megtéve, ha helybeli segítséget nem sikerült megszerveznünk. Az erdei fülesbaglyok után hamarosan következnek a később kirepülő gyöngybaglyok. A gyöngybagoly fiókák is hajlamosak arra, hogy még röpképtelenül elhagyják a fészket, illetve fiókakorban ez a faj is igen hangos. Biztatunk mindenkit, hogy keressenek minket, amennyiben nem „súrlódásmentes” a baglyokkal való együttélés, biztosan találunk bagolybarát megoldást.

Klein Ákos

A macskabagoly (*Strix aluco*) biológiája

Ebben a cikkben egy, az irodalmi forrásokon és saját kísérleti eredményeiken, tapasztalatokon alapuló általános leírást próbálok nyújtani a macskabagolyról. A fajt a Dunapoly Nemzeti Park Visegrádi-hegység területéhez tartozó, elegyes tölgy- bükk-gyertyán-erdeiben vizsgáltuk az elmúlt 15 év során.

Megjelenése

A macskabagoly (*Strix aluco*) testméretre inkább a nagy testű baglyaink közé sorolható. Laza tollazata és nagy feje miatt a vetési varjúnál nagyobbak tűnik. Méretben, a hazánk területén élő baglyok közül, csak az uhu (*Bubo bubo*) és az uráli bagoly (*Strix uralensis*) előzik meg. A madár átlagos hosszúsága 37-39 cm, szárnyfesztávolsága 94-105 cm, testtömege pedig 360-650 gramm. A tojók (mint a legtöbb bagoly esetében) nagyobbak a hímeknél. Jellemző rá a nagy fej és az életmódból következő előre néző, nagyméretű szempár. Más bagolyfajokhoz viszonyítottan kisebb a fülnyílása, a fülkagyló környékén a tollfüggelékek hiányoznak, nyaka vastag, teste zömök, a ragadozó életmódra vall a kemény, erős hajlott csőr és az erős, tollas csüdű, karmos láb (már párnapos fióka korban is rendkívül fájdalmas lehet a madár karmainak szorítása), valamint a rövid fark tollazat. Az előre néző tekintet és a tömzsi nyak ellentételezésekként, fejét szinte 180 fokban tudja elforgatni. Kétféle színváltozata ismert: a szürke és a rozsdabarna. A hát színezete mindig sötétebb, mint a hasi oldal. A különböző színárnyalatok szinte egyedi megkülönböztetést is lehetővé tesznek. A tollak általában sötét hegyben végződnek. Szárnyai sötét színűek szalagozással, a fark a középső tollak kivételével szintén szalagozott. Csőre szürke, szemei sötétbarnák.

Előfordulása

A macskabagoly elterjedési területe az Északi szélesség megközelítőleg 67. fokától, a 30. fokig (Észak-Kelet Afrika térségéig) terjed. A leggyakoribb Közép- Európában, már ritkábban fordul elő Dél-, Kelet- és Nyugat-Európában. A magyarországi bagolyfajok közül valószínűleg a macskabagolynak van a legnépesebb populációja. Elsősorban az erdős, ligetes területek állandó lakója. Megtalálható a domb- és hegyvidékeken, valamint a síkságokon is. Budapest belterületén is állandó költőmadárnak számít. Megtalálja életfeltételeit a nagyobb kertekben, parkokban, a dunai szigeteken és a temetőekben. Ha teheti az idős, odvas fákon bővelkedő erdőket választja és leginkább odúlakó. Ha természetes faodvak nincsenek a területen, akkor elhagyott varjúfészkekben, erdő-

széleken álló házak padlásán, rendkívüli esetekben akár a földön is fészkelhet.

Életmódja

Erősen territoriális, élőhelyéhez szinte egész évben ragaszkodó ragadozó. Kifejezetten éjjeli madár, sötétedéskor hagyja el a nappali nyugvóhelyéül szolgáló odút, és egészen hajnalig vadászik. Táplálékszerző aktivitása éjszaka 11 és hajnali 2 óra között a legmagasabb. Tavasz időszakban a nappali zavarásra a különböző egyedek különbözőképpen reagálnak. Egyesek (ez az általános) valósággal “kirobbannak” az odúból (gyanútlan természetbúvár, naiv fotós esetén, a madarak ezen tulajdonsága balesethez is vezethet). A hímek általában ingerlékenyebbek. Mások elüldögélnek az odú nyílásában akár több percen keresztül is kirepülés előtt. Egyes tojók kotlási hajlama viszont lehet annyira erős a kotlási időszak előrehaladtával, hogy erős zavarásra is a fészken maradnak. A hímek által látogatott odúkban több köpetet és egyéb anyagcsere terméket találhatunk. (A “legénylakások” koszosak és elhanyagoltak.) A macskabagoly repülése lágy, puha és hangtalan, mint a legtöbb bagolyfajé. Röpében nem bocsát ki rövidhullámú, esetlegesen az ultrahangokig terjedő zörejeket, így a zsákmányállatok csak későn észlelik közeledtét. A zsákmány lehet egér, pocok, cickány, vakondok, denevérek, viszonylag gyakori a nagy pele és a madárzsákmány. Jelentős szerepe van a rovar-tápláléknak is. A prédamadarak általában énekesek, verebek, szajkók vagy harkályfélék, de előfordulhat kisebb bagolyfaj is közöttük. Érdekeség, hogy a baglyok több hím ivarú madarat zsákmányolnak. A tojók általában kevésbé kerülnek a ragadozó szeme elé, így az adott költési évben, sok esetben, a hím pusztulása ellenére is folytatódhat a költés. Az nem bizonyított, hogy a fiókákat egyedül nevelő madárzsülők a következő szezonra más területet keresnek, esetleg a gyenge kondíciójuk miatt elpusztulnak, de az tény, hogy a macskabagoly által predált területeken, a helyi madárpopulációk nagyobb zaklatásnak vannak kitéve. A macskabagoly “alapzsákmányát” azonban a kismélsők, rágcsálók alkotják. Az erdei egérnek különösen fontos a szerepe. Az egyes években különböző a baglyok szaporodási sikere. A kimagaslóan nagy számú lerakott tojás, illetve kiröptetett fióka szám csak az egérgradációs (az egér populáció mérete hirtelen, ugrásszerűen megnő) években figyelhető meg. Ilyen volt például a 2007-es év a Visegrádi hegységben, míg ugyanezen évben, a Zemplénben átlag alattiak voltak a bagoly fészekalj méretei. Itt ugyanis kevés volt a táplálékul szolgáló erdei egér. A faj egyik legjelentősebb predátora a nyest (*Martes martes*). A nyest elsősorban a költési időszak alatt fejt ki predációját. Szélsőséges esetben, akár a felnőtt madár is áldozatul eshet. Az erős területhűség és a fészekodúhoz való ragaszkodás az egymást követő években csak a predáció miatt szakadhat meg. Amennyiben predálódik a fészekalj (akár tojásos, akár fiókás korban) a szülők a következő költési szezonra másik fészekodút keresnek maguknak. A sikertelen odút éveken keresztül nem használják.

Mesterséges fészekodút éppen elhagyó macskabagoly szülő (fotó: Dr.Hegyi Zoltán)

Szaporodása

(*érdekességek haladóknak*)

A faj monogám (a párok egész életükben egymás mellett élnek), bar poligamiára (egy hím madár, több tojával is párosodik egy költési szezonban) utaló megfigyeléseket is ismerünk. Márciustól májusig tart a költési időszak. Enyhe, hóborítás nélküli években már februárban elkezdik a tojásrakást. A tojó 2-5 fehér, gömbölyű, ping-pong labdára emlékeztető tojást rak. Táplálékban bővelkedő években előfordulhat akár 7 tojásos fészekalj méret is. A kotlási időszak megközelítőleg 30 nap. A fiókák 32-37 nap alatt hagyják el a fészekodút. A kirepülő fiókák röpképessége még nagyon kezdetleges, a fészek közelében lévő bokrokon és fákön üldögélve a tojó még akár több hétig is etetheti őket. A hímek a kotlási időszakban táplálják a tojót, illetve a fészekalj nevelésben az első két hétben van jelentős szerepük.

A fiatalabb (első és második életévükben költő) párok a táplálékszerzésben még tapasztalatlanok. Kondíciójuk rosszabb, testtömegük általában kisebb, mint az idősebb 3-4 éves pároké. A fiatalabb párok kevesebb tojást raknak és kevesebb fiókát repítenek, mint a tapasztaltabb, idősebb párok. A táplálékszerzésben való tapasztalat megnyilvánulása például, hogy az idősebb baglyok több madarat zsákmányolnak és a zsákmány több fajtából is tevődik össze, mint az első és második éves baglyok esetében, így az idősebb macskabaglyok költése a hótakarásos időszakokban is eredményesebb. Az idősebb hímek nagyobb összsúlyú táplálékot szállítanak a kotlási fázisban és a fiókaetetési periódus első szakaszában, mint a fiatal hímek. Minél nagyobb a fészekben lévő tojásszám, annál nagyobb mennyiségű táplálékot szállítanak a szülők, és minél több a fióka, annál magasabb a hímek etetési gyakorisága (többször hordanak élelmet a fészekhez) a fiókaetetés elején. A fiatal szülők kondíciója a költés végére erősen le-

Hét fiókából álló fészekalja (fotó: Dr. Hegyi Zoltán)

romlik, viszont az idősebb szülők testtömege a költés végére gyarapodik, kondíciójuk javul a költéskezdeti időszakhoz képest. Mindezek azt mutatják, hogy az idősebb, hatékonyabban utódgondozó, tapasztaltabb baglyok reprodukív teljesítménye jobb, mint a fiatal pároké. A macskabagoly tojók a fióka etetés második szakaszában több táplálékot szállítanak a fészekhez, mint a hímek. Ez azzal magyarázható, hogy a tojó a fióka-melegítési időszak után maga is etetni kezd, így a hímek csökkentik gondozói tevékenységüket.

Rossz időjárási körülmények, kevés táplálék, a szülőmadarak gyenge kondíciója ahhoz vezet, hogy a tojó madár a saját és így a tojássárgájában is megjelenő tesztoszteron (hím nemi hormon) koncentrációját keresztül befolyásolja a fészekalji fiókáinak tesztoszteron koncentrációját és így a fiókák nemét és túlélését. A gyengébb kondíciójú tojóknak magasabb a hím nemi hormon koncentrációja. A fiókák vérplazmájának magasabb tesztoszteron koncentrációja fokozza a mozgási aktivitást és a szülők-fióka közötti interakciók (olyan kapcsolatok, ahol mindkét fél részéről van visszacsatolás) számát. A 3 és 10 napos kor közötti fiókák túlélése a szülők kondíciójának és a táplálék-ellátottságnak a függvénye. Az elsőnek kikelt fióka vérplazmája tartalmazza a legmagasabb tesztoszteron koncentrációt a fészekaljban.

A táplálékhiány szociális instabilitást is kivált a fiókák között, emeli a tesztoszteron szintet is, több lesz a testvér összetűzés. Az idősebb testvérnek több ideje van a tesztoszteron termelésre és az agresszív interakciókban ez javára válik. Fiókapusztulás esetén az elsőnek kikelték a túlélők. A gyengébb fióka pusztulása után a fiókák tesztoszteron szintje lecsökken, ugyanez történik gazdag táplálék ellátottság esetén is.

A nemek különbözősége (szexuális dimorfizmus) különböző reprodukív befektetést igényel a szülőktől. Ha a költési szezonban kevés a táplálék és a szülőmadaraknak gyenge a kondíciója, inkább hímek repülnek ki a fészkekből. Ez a macskabagolynál ►

MINDENKI A MAGA MÓDJÁN...

Az Ubrankovics Erdészeti és Faipari Kft-től ősszel nagylelkű adományt kapott az alapítvány. Felajánlottak számunkra 1 m³ első osztályú fenyő fűrészárut 1-1,5 méteres gerendák formájában. A kft gépei ezt a méretű faanyagot már nem tudják feldolgozni, hogy faházak készüljenek belőle, viszont madárvédelmi célokra (gyöngybagoly költőláda, madárodú, etető) kiválóan alkalmas, ha fel tudjuk fűrészelni a gerendákat deszkának.

Ebben segített nekünk egy magánszemély a Nagykanizsa melletti Eszteregnyén, aki felajánlotta szalagfűrészét erre a célra. Öröm volt nézni, ahogy a fűrészlapon áthaladva egyre gyűlik a szőke deszkaszál.

Az így keletkezett deszkából már közel 60 B-típusú madárodú, egy nagyméretű dúcetető és több füleskuvikok számára alkalmas odú el is készült. Ezen kívül gyöngybagoly és macskabagoly költőládákat is fogunk gyártani.

egyfajta költési stratégia. A költési stratégiák mintegy válaszok a környezet változásaira, hosszú távon a faj fennmaradását szolgálják. ■

Dr. Hegyi Zoltán

Kérjük, adója 1%-ával legközelebb is támogassa a Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány tevékenységét!

Adószámunk: 18090343-1-13

Köszönjük!

Néhány ötlet a jövőbeni támogatásokhoz. Dolgok, amelyekre szükségünk lenne:

- fénymásolópapír (lehetőleg újrapapírból)
- borítékok
- új postai bélyegek
- írható CD és DVD
- tűzőgép, iratdossziék, lefűzőtasakok
- asztali számítógép
- patron nyomtatóba (HP Laserjet 3015)
- fűrészáru, OSB lap
- szög, facsavar
- kéziszerszámok (fogók, kalapácsok, csavarhúzó, fűrészek)
- szerszámgépek fa megmunkálásához (kézi/asztali körfűrész, dekopír fűrész, fűrőgép, felsőmaró)
- hosszabbító

Köszönjük a Fehérholló Természetvédelmi Egyesületnek, hogy szerszámgépekkel segítették munkánkat (fűrő- és gyalugép).

Hámori Ottó több éve lehetővé teszi, hogy utánfutóját folyamatosan használjuk. Az angliai székhelyű Bagoly Ltd. cég pénzádománnyal járult hozzá programjainkhoz.

A közelmúltban hosszan tartó betegség után elhunyt

Dr. Klein László.

Élete során számos módon segítette a Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány működését. Ha kellett autóval, szerszámokkal, gépekkel, adminisztratív ügyintézással, vagy akár sérült madarak ápolásával támogatta ügyünket.

Emlékezzünk rá jó szívvel!

Mindennapi természetvédelem... de hogyan?

Közlekedés

Korunk egyik legjelentősebb környezetszennyező tényezője a közlekedés, ami folyamatosan fejti ki káros hatásait. A légszennyezés elsősorban a belsőégésű motorok által kibocsátott gázok (emisszió) miatt következik be. A kipufogógázokban megtalálható legfőbb káros anyagok: szén-monoxid (62,4 %), széndioxid (17,4 %), illékony szerves anyag (49 %), nitrogén-oxidok (56,1 %), kéndioxid (0,5 %), szilárd szennyező részecskék, por (15,6 %). (A zárójelben lévő adatok azt mutatják, hogy a közlekedés mekkora részben felelős az egyes káros anyagok összkibocsátásáért.)

Megoldás:

- Autó helyett ülünk inkább kerékpárra, vagy használjuk a tömegközlekedést. Ezeknek a közlekedési módoknak több előnyük is van:
- A kerékpározás teljesen mentes a kibocsátásoktól.
- Városi környezetben gyors, gyakran a leggyorsabb (dugó!) közlekedési eszköz a kerékpár.
- A kerékpár alacsony parkolási helyet igényel, így a kiindulási / érkezési hely és a parkolóhely közötti távolság csökken, amivel időt takaríthatunk meg. Tömegközlekedés esetén pedig nincs is gondunk a parkolásra.
- A kerékpár alacsony fenntartási költséget igényel.
- Rendszeres kerékpározással egészségesebbé tehetjük életünket.

Néhány meglepő adat:

- Egyes mérések szerint a városi közlekedésben a járó motor mellett az autók 30 %-a egy helyben áll, azaz az útidő harmada üresjárat.
- Budapesten 1975-ben 1000 főre 4 autó jutott, ez ma több mint a százszorososa, 450. Egy tömegközlekedésben használt autóbusz átlagosan alig fél liter üzemanyagot használ fel 100 utas-kilométeren, míg egy személyautó 5-8 litert.
- Ha elkerülhetetlen a személygépkocsi használata, akkor is van lehetőség a környezetkímélő, takarékos megoldásokra.
- Hosszabb várakozás (dugó, vasúti csomópont) esetén állítsuk le a motort. Aki a motort következetesen leállítja, akár 30 %-ot is spórolhat városi környezetben.
- Dízel- és katalizátoros motoroknál 15 másodperc, benzines motoroknál 20 másodperc után megéri leállítani a motort.
- A tetőcsomagtartót, amint tudjuk, vegyük le, mert az növeli a légellenállást, és így a fogyasztást.
- 10 %-kal nagyobb sebesség 20 %-kal növeli a fogyasztást. (és a fékút is megnő!)

A légszennyezésen túl az autók helyfoglalása is komoly problémát jelent. Az épülő utak, parkolók egyre nagyobb zöldterületet foglalnak el, ami gyakran a gyöngybagolyok potenciális táplálkozó területeivel is egybeesik.

Bagolyvédelmi konferencia Szerbiában

Szervezetünk meghívást kapott a 2008. december 12-14. között megtartott „Baglyok Szerbiában: természetvédelmi helyzet és védelmi szükségletek” című minikonferenciára. A rendezvény Újvidéken (Novi Sad) került megrendezésre a Josif Pancić Tudományos Egyesület (www.josifpancic.com) szervezésében. Az előadások között szerepelt a szerbiai uhu, macskabagoly, uráli bagoly és erdei fülesbagoly populációk védelme. Egy bulgáriai előadó a törpekuvuk és a gatyáskuvuk állományának felméréséről tartott előadást, míg a Gyöngybagolyvédelmi Alapítványt képviselő Klein Ákos a Közép-Európában tervezett fejlesztések következtében várható természetvédelmi kihívásokról tartott előadást.

A rendezés igényes és jól szervezett volt. S bár a vajdasági magyar és szerb résztvevők elmondása alapján a szerbiai madarászat és madárvédelem még csak most ébrednek, a résztvevők szakértelme és elhivatottsága példaértékű lehet mindenki számára.

Az előadásokat követő napon terepi programra került sor. Leszámoltuk néhány – a Fruška Gora Nemzeti Park területén található – település telelő erdei fülesbagoly állományát. Összesen 550 példányt figyeltünk meg. A szerbiai telelő erdei fülesbagoly állomány sokszorosa a magyarországinak. Feltételezik, de még nem bizonyított, hogy északról érkező példányok dúsítják fel a fenyőkön és tujákon nappalozó helyi bagolyállományt. Az erdei fülesbagoly számlálást követően megtekintettük a 671 ha kiterjedésű Zasavica Természetvédelmi Területet, mely a Száva folyó lefűződött holtága, és természetvédelmi bemutatóközpontot létesítettek mellette. A terület érdekessége, hogy bár országosan védett és Ramsari területről van szó, a kezelést, fenntartást és működtetést teljes egészében egy civil szervezet végzi. Az alapvetően vizes élőhelyen a lápi póc (*Umbra kramneri*), az édesvízi szivacs (*Spongilla lacustris*), az aldrovanda (*Aldrovanda vesiculosa*) és sok más ritka lápi faj jelenti a kiemelkedő természeti értéket.

felső kép: A konferencia résztvevői a nappalozó erdei fülesbaglyokat számlolják össze
középső kép: Klein Ákos előadást tart a magyarországi gyöngybagolyvédelemről
alsó kép: Milan Ruzič gyöngybagoly pihenőhelyet talál egy helyi tanyán ▶

Városi és vidéki füleskuvikok Baranyában

A kis termetű, alig rigónyi füleskuvik általában öreg gyümölcsösökben, ligeterdőkben és hasonló helyeken költ, ahol idős, odvas fáknál nakszámára szálláshelyet. Megfelelő fák és táplálkozóterület esetén azonban városokban is előfordulhat.

Így van ez Pécsen is, ahol sűrűn beépített területek közvetlen szomszédságában, egy forgalmas főút két oldalán található egy kis telepük. A köztemető és a mellette fekvő parkos rész (a volt laktanya és a honvédkórház udvara) vadgesztenye- és juharfáiban évtizedek óta nevelkednek bagolycsaládok, mellesleg békés szomszédi viszonyban a varjúfészkekben költő erdei fülesbaglyokkal. A baglyok táplálkozóterületét maga a park, valamint a temető melletti nagy gyepterület adja.

A füleskuvikokat sok éve figyelemmel kísérik. Legfontosabb adat természetesen az, hogy hány pár költ az adott évben. Mivel vonuló bagolyfajról van szó, az is mindig érdekes, hogy mikor jelenik meg az első madár. Volt olyan év, hogy igen korán, április első hetében már itt volt egy hím, ám majdnem két hétig csak egymagában, hölgyközönség nélkül füttyögetett.

Néhány évvel ezelőtt elkezdtek részletesen térképezni, hogy hol szől füleskuvik, illetve erdei fülesbagoly. Mivel a füleskuvikok rendszerint az odújuk bejáratából vagy annak közvetlen közeléből füttyögnek, így elég pontosan be lehet határolni, hány pár tartózkodik a területen. A szakirodalomban leírtakkal ellentétben itt nem jellemző, hogy a madarak csak napnyugta környékén és hajnalban füttyögjenek, sokszor például csak éjfél körül

kezdték rá igazán. Ezt valószínűleg a városi környezet okozza, hiszen estefelé a nagy forgalomban még alig hallatszik a hangjuk.

A hangok alapján a baglyok területhűségét is próbáltuk vizsgálni. Olasz kutatások kimutatták, hogy a füleskuvikok hangja egyedenként különböző, és ez alapján az egyes baglyok azonosíthatók. A hímek füttyögését felvéve és a felvételt digitalizálva számszerűsíthetők a füttyök kis különbségei, például a füttyök hossza, magassága vagy gyakorisága. Minden évben térképen jelöltük, hogy melyik hangot hol vettük föl, és az egyes éveket összehasonlítottuk. Bár egyelőre még nincs sok adatunk, az már látszik, hogy lehetséges

az azonosítás, és hogy a baglyok elég jól tartják a helyüket az évek során. Néha ez még segéd-eszköz nélkül is megállapítható, egy különösen magas hangú hímét például könnyű volt terpen is felismerni. Ez a madár két egymás utáni évben ugyanarról a fáról szolt.

A baglyok mozgását gyűrűzéssel is megkíséreltük nyomon követni. A tapasztalatok azt mutatták, hogy az egyébként széles körben alkalmazott hívóhangos hálózás itt csak részben válik be, illetve nehezebb alkalmazni: egy-egy hálózóhelyen igen kevés, legfeljebb két-három, de inkább csak egy baglyot lehet fogni. Ez azzal magyarázható, hogy itt a városban a madarak kis területre szorulnak össze, így gyakran egymás melletti fák odvaiban is költenek. Emiatt csak nagyon kis területet védelmeznek a vélt betolakodó (esetünkben a hívóhang) ellen, és ha innen akár csak néhány méterrel is kilépünk, már nem reagálnak a hangra.

A városhoz képest érdekes összehasonlítási lehetőséget kínál egy kis vidéki kolónia Baranya megye délkeleti részén, Babarc mellett. Itt a falu határában lévő vadászház kertjének odvas platánjaiban és a környező erdőfoltokban költ néhány pár füleskuvik. Egy helyi asztalos nem csak figyelemmel kíséri őket, hanem korábbi hazai tapasztalatok alapján készített mesterséges odúk formájában nyújt lakhatási támogatást nekik.

A 2008-ban költési idő előtt

felül: Mesterséges odú bejáratában ülő füleskuvik
alul: Az első fiókák a mesterséges odúban

Füleskuvik-gyűrzés

kihelyezett két fészekodú közül az egyiket mindjárt el is foglalták a baglyok, és négy fiókából álló fészekaljat neveltek. Az akáckéreggel borított odú eleje kísértetiesen hasonlít az igazi fára, és a madarak álcázó tollazata is nagyon jól illeszkedik hozzá: az odú bejáratában ülő baglyot alig lehet észrevenni még világos nappal is. A fiókákat meggyűrűztük, kíváncsian várjuk, hogy megjelennek-e majd ugyanebben a kolóniában.

A hálózás tapasztalatai itt is megerősítették a Pécssett tapasztaltakat: mivel a telepen belül az egyes odúk nagyon közel helyezkednek el egymáshoz, a baglyok igen kis területet védenek sajátjukként. A felállított hálóval és füleskuvikhang lejátszásával csak azt az egy hímet sikerült megfogni, aminek az odúja legközelebb volt a háléhoz. Ő igen vérmesen védte területét, elengedés után kisvártatva már újra támadta a csalihangot, míg a szomszédos platánban odút foglaló bagoly nem is foglalkozott velünk.

A kolóniák sorsát illetően mindkét esetben csak találgathatunk. A pécsi baglyoknak az elmúlt két év nem sok jót hozott, és a jövőjük sem túl biztató. A volt laktanya parkjának egy részére áruház épült (véltetően még nem volt elég belőlük Pécssett), a másik részén pedig most is egy sorház építésén dolgoznak. Bár néhány öreg fa megmaradt, az éjjel-nappal kivilágított és nagyrészt leaszfaltozott területen a füleskuvikok nem sok jóra számíthatnak. Még nem tudjuk, hogy mennyire fogatkoztak meg, erre az elkövetkező évek felmérései adhatnak majd választ. Sajnos a táplálkozóterület csökkenése miatt odúk kihelyezése sem igazán tűnik megoldásnak. Bízunk benne, hogy legalább vidéken sikerül mesterséges eszközökkel segíteni a baglyok szaporodását – ebben a tavalyi sikeres év után talán nem alaptalanul reménykedünk. ■

Sebe Krisztina

„Cinkék járnak szívem ablakára”

Fekete Istvánra emlékezünk

Azt hiszem, kevesen vannak e hazában, akik ne ismernék ezt a nevet. Úgy gondolom, nem kell bemutatnom Őt e lap olvasóinak sem, különösképp, hogy egyik novelláját Toronyban címmel éppen az Alapítvány egyik kiemelt pártfogoltjáról, a gyöngybagolyról írta e remek tollú író.

Fekete István mély vallásosságának és szigorú neveltetésének köszönhetően a legjobb emberi tulajdonságokat tudta magáénak. Élete nem tartozott a legkönnyebbek közé, de mindig tisztességesen állta az idők viharait. Ha panaszkodott is, azt is csak önnön magának. 1900. január 25-én a Somogy megyei Göllén született, gyermekéveit is ott töltötte. Édesapja a falu köztisztviselőben álló tagja volt, aki igen kemény kézzel fogta egyetlen fiát. Édesanyja szelíd kiegyesítője, csendes ellensúlyozója volt férje céltudatos és kemény szigorának. Atyai nagyanyja jelentette számára a másik menedéket a szülői házban, neki mindig elmondhatta legtökéletesebb gondolatait is.

Irni nyolc éves korában kezdett Göllén. Személyesen tapasztalta meg az I. világháború borzalmaival, ezért talán nem véletlen, hogy első verse egy békéről szóló rövid költemény, mely 1916-ban jelent meg a Zászlónk című diákújságban. Nem tanult író, hanem született tehetség. 1936-ban a Gárdonyi Géza Társaság történelmi regénypályázatát hirdetett. Ekkor írta meg első könyvét, a Koppányi aga testamentumát, mellyel a pályázat első helyezettje lett. Azóta közel 50 könyve jelent meg, csak Magyarországon több millió példányban. Művei nagy sikert arattak többek között Németországban, Angliában, Oroszországban, sőt a tengerentúlon is.

Ki ne olvasta volna valamelyik híres regényét, a Zselléretet, a Tüskevárat, a Téli bereket vagy az önéletrajzi ihletésű Ballagó időt? Ki ne hallott volna Keléről, a gólyáról, Húról, a bagolyról, Bogáncsról, a pumi kutyáról vagy éppen Vukról, a talpraesett rókáról?

Könyveit nem lehet letenni, az ember nem csak gondolataival, hanem szívével olvassa azokat. Még az

is, aki nem olvasta nagyszerű könyveit, valamely mű megfilmesített változatával már biztosan találkozott.

Fekete István írásaiban szereplő emberek és állatok, maga a környezet és a természet olyan hitelességgel vannak megformázva, hogy olvasás közben szinte úgy érezzük, mintha mi is szereplői lennénk az adott műnek. Igaz vallomások ezek a magyar életről: faluról és városról, emberekről, állatokról és növényekről érdekes szimbólizálásról – és arról a nemes érzületről, melyet szégyenkezés nélkül hazaszeretnek nevezhetünk. Másik títka, hogy mindazt, amit leírt, egyszerűen, közérthetően és tisztán fogalmazta meg, mégis a magyar nyelvet oly természetességgel, bő szókinccsel használja, ami megint csak elbűvöli az olvasót. Új stílust teremtett, amellyel a civilizáció révén a természettől eltávolodott embert újra a természet közelébe tudta hozni.

Jó humorú, nyílt, őszinte embernek ismerték kortársai. Társasági ember volt, de csak barátai közt érezte magát igazán jól. Imádta a természetet, ha tehetett, mindig az erdőt, a határt járta. Bár későbbi élete a nagyvárosba sodorta, ott sosem érezte jól magát, a vidéki élet szerelmeseként mindig visszavágyott szülőfalujába, ahol a legszebb éveit töltötte. Budapesten visszahúzódóvá vált, került az embereket, leginkább dolgozószobájában töltötte idejét: gyertyafény mellett alkotott.

Erős dohányosságának tulajdonított szívproblémái eközben egyre súlyosbodtak, 1970. június 23-án örökre lehunyta szemeit Budapesten. Szerettei, ismerősei, olvasói június 25-én vettek tőle végső búcsút a Farkasréti temetőben, de felesége kezdeményezésére hamvait 2004. augusztus 14-én újratemették a Somogy megyei Göllén, mert – mint fia idézte – „...egyedül Göllén érezte jól magát...”.

Farkas Szabolcs

Fekete István:

Toronyban *(részlet)*

„A torony kinyúlt a földből, mint egy istenhívó kiáltás. Zsalus ablakai mögött csend volt. Ablakrésein, ha besütött a nap, aranyló por úszott a napsugárban, s a haranglábak között csendben kuporgott az Idő. [...]

...megsuhant két nagy szárny, valami motoszkalás is halatszik, és utána halk koppanással ugrik az alsó gerendára. Hú, az öreg lángbagoly. [...]

Kicsit hallgatódzik még, aztán kirepül az ablakon. Hú szereti a csendet, és nem is zavarja meg azt. Tollai puhábak a pehelynél, és olyan lágyan repül, mint nyáron a kis felhők. [...]

Hú még a torony párkányán is megült egy darabig. Tűnődő, csendes este volt. A falu szemei körül álom járt már, és az emberek mély lélegzése kiszállt az ablakon. A fák sötétségre hajtották szunnyadó lombjukat, a virágok kitárták kelyhüket, hogy belenézhesse a csillagok, s a méhek álmosan zsongtak a kasokban. [...]

Hú idegesen topogott a torony párkányán. Tollait megborította a növekvő szél. Szemei a holdra fordultak, mely ekkor bukkant föl a sötétség öléből túl a réten. A hold is fenyegetően különös volt. A szél jajgató muzsikáját mintha ő küldte volna. Holt arcának udvarára mintha a siránkozó szél hordott volna hideg port, és a kutyák is felvonítottak, mert nem tudták szemüket levenni róla.

Hú összeborzongott a torony párkányán. Először a szélre gondolt, mely valahol messze üvöltve rázta meg a fákat, és a bagoly ezt megérzi, de azután – amikor a kutyák vonítása is feljajdult – megérezte, hogy valakiben reszket a lélek, és az élet sikoltva kéri, hogy maradjon még. [...]

Bagolysorsra bukkantunk

2009 tavaszán egy lepkevédelemről szóló konferencián vettünk részt az Őrségi Nemzeti Park őrszentpéteri központjában. Megérkezésünkkor az épület aulájában a faliújságon elsőként szemünkbe tűnő tárgy egy kifüggesztett Bagolysors újság volt. A legutóbbi megjelent számot számos szervezetnek kipostáztuk, így a tíz magyarországi nemzeti parknak is. Kellemes meglepetésként ért minket, hogy újságunk nem vészelt el a tengernyi beérkező posta áradatában, hanem mindenki számára hozzáférhetően került kiállításra.

Védett és fokozottan védett társbérlők – a denevérek

A legtöbb gyöngybaglyokkal foglalkozó kutató, lelkes amatőr biztosan találkozott már terepi munkája során az épületek szintén éjszakai életmódot folytató lakóival, a denevérekkel. Az emberi építmények számos denevérfaj számára nyújtanak megfelelő szálláshelyet zavartalan-ságukkal és kedvező mikroklímájukkal.

Anőstényekből és kölykeiből álló szülőkolóniák számára ideális a többi szálláshelytípustól eltérően (barlangok, bányák, faodvak) a magas hőmérséklet. Mivel jó néhány kritériumnak meg kell feleljen egy-egy épület, melybe denevérek költözhetnek (megfelelő berepülőnyílás, emberi zavarás hiánya, ragadozók feljutásának korlátozottsága, megfelelő hőmérsékleti viszonyok, az épület környékén megfelelő ivóhelyek és táplálkozóterületek megléte, stb.), nagyobb kolóniák csak kevés helyen tudnak megtelepedni, egy-egy szálláshelyen nagy terület állománya gyűlhet össze az adott fajból. Hazánkban 28 denevérfaj fordul elő, közülük sok faj ritka, veszélyeztetett és mindegyikük védett vagy fokozottan védett, érdemes a baglyászoknak is megismerkedniük az épületekben előforduló denevérekkel.

Közönséges késeidenevér (*Eptesicus serotinus*)

Az egyik leggyakoribb épületlakó denevérfaj. Általában néhány tíz példányos kolóniákat alkot, de 200-300 egyedből állók is előfordulnak. A berepülőnyílással szemben igénytelen, nagy termete ellenére réseken keresztül is be tud jutni az épületekbe. Templomokban, családi házakban és panelépületekben egyaránt előfordul. Templomokban főleg a padlásra találjuk, a gerincek mentén, valamint a padlások hátsó részében, a gerendák találkozásánál. Másik jellegzetes előfordulási helye a padlás azon része, ahol a gerendák a toronyhoz támaszkodnak. Ellenőrzéskor hamar elbújik, legtöbbször résekben, a gerendák és a cserép vagy pala között húzódik meg. Felismerése kis gyakorlás után könnyű, nagy testméretéből adódóan csak a közönséges és a hegyesorrú denevérral, valamint a rőt koraidenevérral lehet összetéveszteni. Feltűnően sötét bőrfelületei és egyöntetűen világosbarna háti és hasi bundája alapján jól határozható.

Gyakori faj. Védett, természetvédelmi értéke 10 000 Ft.

Alpesi denevér (*Hypsugo savii*)

Magyarországon 1991-ben észlelték először, eddig összesen 14 helyről került elő. Két szálláshelyét Szekszárdon, rádiós nyomkövetéses vizsgálat segítségével találtuk meg panelépületekben. Az utóbbi időben terjedése felgyorsult, így elképzelhető, hogy hamarosan panelépületek mellett családi házakban is megtelepednek kolóniái. Erre utal az a néhány megkerülése, melyek olyan települések közelében voltak, ahonnan hiányoznak a panelok. Felismerése szakembert igényel, ritkasága folytán csak kivételesen találkozhatunk vele baglyászat közben.

Terjedőben van, hazánkban védett, természetvédelmi értéke 10 000 Ft.

Tavi denevér (*Myotis dasycneme*)

Fokozottan védett denevérfaj, mely Nyugat-Európában szinte kizárólag épületlakó. Kolóniái templomokban és családi házak, kastélyok padlásain egyaránt megtalálhatóak. Magyarországon odúlakó kolóniáit is ismerjük nagyobb folyóink ártéri erdeiben. Nagyobb, nyugodt vízfelületek felett vadászik, ezért épületlakó kolóniái is vízmenti településeken találhatóak. Esetenként akár több száz példány is összegyűlhet egy-egy szálláshelyen. Közepesnél kicsit nagyobb termetű egérfülű denevér. Határozása szakembert igényel, de csak ritkán találkozhatunk vele.

Fokozottan védett, természetvédelmi értéke 100 000 Ft.

Vízi denevér (*Myotis daubentonii*)

Magyarországon a viszonylag gyakoribb denevérek közé tartozik. Ritkán választ épületeket szálláshelyként, odúlakó faj. Táplálkozásmódjából adódóan – a tavi denevérhez hasonlóan – vízhez kötődik, ezért ha valahol, akkor nagyobb folyókhoz, tavakhoz közeli településeken fordulhatnak elő épületlakó kolóniái. Közepes termetű, hasonlít a tavi denevérhez. Határozása az előző

fajhoz hasonlóan gyakorlatot igényel.

Védett, természetvédelmi értéke 10 000 Ft.

Csonkafülű denevér (*Myotis emarginatus*)

Magyarországon elsősorban középhegységeink környékén és az Alföld keleti részén vannak nagyobb kolóniái. Nagy kolóniákat alkot, általában néhány száz példánytól 1-2 ezer példány is megtelepedhet egy-egy szálláshelyen. Közepes méretű egérfülű denevér, kolóniái tömöttek, szorosan egymás mellett lógnak az állatok. Bundája vöröses, fülén jól látható derékszögű bemetszés található.

Fokozottan védett, természetvédelmi értéke 100 000 Ft.

Közönséges és hegyesorru denevér (*Myotis myotis* és *M. oxygnathus*)

Hajdanán több ezres kolóniái sem mentek ritkaságszámba zavartalan épületekben, de Nyugat-Európához hasonlóan hazánkban is jelentősen lecsökkent a két faj állománya. Elkülönítésük általában nehézkes épületek ellenőrzése közben, és vegyes kolóniáik is előfordulnak. Nagytermetű fajok, a háti bunda színe barna, a hasi pedig fehér, sárgásfehér. Fülük a fejükhöz viszonyítva viszonylag nagy, világos színű. Általában nagyobb kolóniákat alkotnak, szorosan összebújva szabadon lógnak. Magyarországon még sok helyen megtaláljuk, azonban veszélyeztetett, a kolóniák védelemre szorulnak.

A két faj védett, természetvédelmi értékük 50 000 Ft.

Rőt koraidenevér (*Nyctalus noctula*)

Ritkán fordul elő templomokban és padlásokon, elsősorban a panelépületek és természetes odvak lakója. Ezekben a szállásokon azonban akár több száz egyed is összegyűlhet. Magyarország leggyakoribb denevérfaja. Nagytermetű, bundája vöröses árnyalatú barna. Füle rövid, lekerekített.

Védett, természetvédelmi értéke 10 000 Ft.

Fehérszélű törpedenevér (*Pipistrellus kuhlii*)

Első példánya 1993-ban került meg Keszthelyen, az azóta eltelt időben a dél-dunántúli települések egyik leggyakoribb denevére lett. Az alpesi denevérhez hasonlóan a mediterrán területekről terjeszkedik észak-északkelet felé. Kolóniái néhány tíz példányból állnak és általában családi házakba költöznek be, padlásokon, deszkázások alatt húzódnak meg. Panelépületekben is előfordul. Meghatározása a többi törpedenevérhez hasonlóan gyakorlatot igényel.

Terjed, ezért nem veszélyeztetett, védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

Közönséges törpedenevér, szoprán törpedenevér (*Pipistrellus pipistrellus* és *P. pygmaeus*)

A két fajt 2000 körül különítették el egymástól genetikai és ultrahangvizsgálatok alapján. Morfológiai elkülönítésük sok esetben problémát okoz. Ritkán telepednek meg épületekben, de akkor esetenként több száz egyed is megjelenhet. Panelházakból, családi házakból, valamint templomokból egyaránt jelezték előfordulását. Kis termetűből kifolyólag apró rések is alkalmasak számára a szálláshelyre való bejutáshoz, a fehérszélű törpedenevérhez hasonlóan szeretik a faborítások alatti szűk helyeket.

Mindkét faj védett, természetvédelmi értékük 10 000 Ft.

Szürke hosszúfülű-denevér (*Plecotus austriacus*)

A közönséges késeidenevér mellett ez a másik, viszonylag gyakori épületlakó denevérfaj. Kis kolóniákat alkot, maximálisan néhány tíz példány gyűlik össze egy-egy szálláshelyen. Hazai kutatók adatai alapján az utóbbi évtizedekben állománya csökkent. Pélányai általában szabadon lógnak, nem hú-

zódnak résekbe. Könnyen felismerhető nagy füléről, a hozzá hasonló barna hosszúfülű-denevér hazánkban nem telepedik meg épületekben.
Védett, természetvédelmi értéke: 10 000 Ft.

Kereknyergű patkósdenevér (*Rhinolophus euryale*)

Elsősorban barlanglakó denevér, nagyon ritkán fordul elő épületekben. Templomok, kastélyok padlásán telepedhetnek meg esetenként több száz, ezres kolóniái. Testmérete a nagy és kis patkósdenevér közötti, testét szárnyával nem borítja be.

Fokozottan védett, természetvédelmi értéke 100 000 Ft.

Kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*)

Mivel elsősorban barlangokban, pincékben telel, előfordulása kötődik a dombsági, hegyvidéki területekhez. Kis kolóniákat alkot (általában néhány tíz példány), maximálisan néhány száz egyed gyűlhet össze egy-egy szálláshelyen. A patkósdenevérekre jellemző, hogy nem közlekednek réseken keresztül, ezért megfelelő berepülőnyílás szükséges megtelepedéséhez. Szabadon függő példányai általában laza csoportokat alkotnak. Mérete alapján könnyen elkülöníthető a másik két patkósdenevértől.

Védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

Nagy patkósdenevér (*Rhinolophus ferrumequinum*)

Szintén domb- és hegyvidékeink lakója, de az Alföld keleti részén is megtalálhatóak épületlakó kolóniái a Bihar-hegység viszonylagos közelsége miatt. Csoportjai általában tömöttebbek, mint a kis patkósdenevére, mérete alapján szintén jól határozható. Jelentősen lecsökkent az állománya a Dunántúlon, a Bakonyban már csak néhány példány él, 1-1 szülőkolóniáját ismerjük a Mecsekben illetve a Szársomlyón.

Fokozottan védett, természetvédelmi értéke 100 000 Ft.

Adenevéreknek speciális életmódjuk miatt kevés ellenségük van. Az európai fajokra veszélyt a sólymok, a szörmés ragadozók (nyest) és a baglyok jelenthetnek. A sólymok denevérfogyasztása nem jellemző, de többször megfigyelték már, hogy – elsősorban ősszel, amikor a rőt koraidenevérek a délutáni órákban is aktívak – rá-rávtak egy-egy példányra. A nyestek és gyöngybaglyok az épületlakó denevérekre jelentenek veszélyt, de problémát csak egyedi esetekben okoznak, amikor egy-egy épületben közösen fordulnak elő és rászoknak a denevérek fogyasztására, zavarására. Ekkor jelentős pusztítást is véghez vihetnek, több esetről tudunk, amikor gyöngybagoly rendszeres zavarása miatt jelentős kolóniák tűntek el.

Sokkal nagyobb veszélyt jelent az épületlakó denevérekre a szálláshelyek berepülőnyílásainak lezárása. Az egyre több felújított templom zsalugátereit, ablakait gondosan lezárják, így nem tudnak visszajutni korábbi szálláshelyükre. A galambok megtelepedése, piszkítása is előmozdítja az épületek lezárását, mindemellett nappali életmódjukból

kifolyólag piszkításukkal és hangoskodásukkal zavarják a nappal pihenni próbáló denevéreket.

A cselekvő gyöngybagolyvédelem része a baglyok által nem lakott épületekben költőhelyek kialakítása, költőláda kihelyezése. A fent említett negatív tapasztalatok alapján elmondható, hogy kerülni kell a baglyok olyan helyen történő megtelepítését, ahol nagyobb denevércolonía van, mert pusztításukkal egy-egy nagyobb terület denevérállománya kerülhet veszélybe.

Nagyban segíti mind a denevérek, mind a baglyok védelmét, ha kölcsönös információáramlás van a baglyászok és denevéreszek között, ezért kérem, ha nagyobb (több tíz példányos) denevércoloníát talál valaki, vegye fel velem a kapcsolatot: **Görföl Tamás gorfi@tmta.hu.**

Görföl Tamás

International Owl

Owl conservation in old buildings

Old buildings, in particular church towers, represent the principal nesting sites for barn owls in Hungary. They depend on these for nesting as their natural nest sites within the cavities of old trees have become rare as a consequence of modern farming and forestry methods.

During the 1980's and 1990's widespread closure of towers took place as a measure to prevent fouling by pigeons and related damage to newly installed bell ringing electrical equipment and wooden timber structures. These closures have had a significant impact on the barn owl population of Hungary. Barn owl conservation within the country therefore focuses on the reestablishment and enhancement of church towers as nest sites. A range of problems however exist in carrying out this work relating to the attitudes of churchmen and the wider public, the conservation of buildings (damage from bird droppings on re-opening and maintaining open access within towers) and cost effectiveness. There are three principal methods of nest site management.

Partial re-opening of the tower

This method employs the separation of the upper section of the church tower

(in which barn owls normally nest) from the lower, through the construction of a timber floor. Partial re-opening prevents the fouling of the majority of the tower whilst allowing use of the entire upper tower structure for nesting and fledging activities. This is of importance as studies carried out by the BOF Hungary (pdf) indicate that the short term survival of owlets hatched in 'natural' church towers is greater than in exterior nest boxes. The owlets are able to practice flying for several weeks and do not leave the building within this period. This method also maintains adequate refuge for birds during monitoring visits.

A widespread acceptance of partial re-opening among churchmen has been confirmed by survey of attitudes to differing management methods (pdf). It's suitability in practice is however limited by its high cost in comparison to other methods.

Complete re-opening of the tower

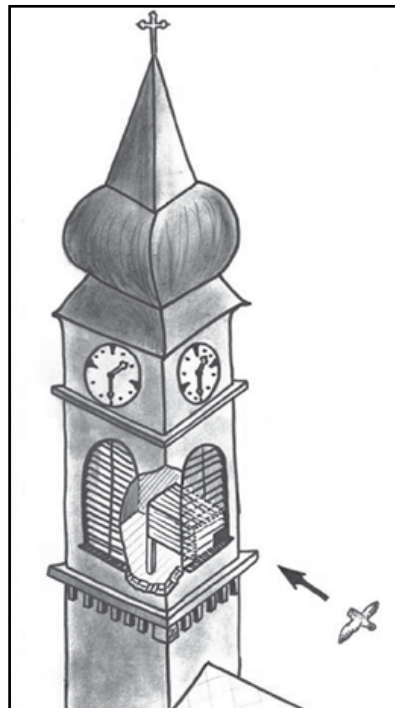
This method is both simple and cheap to implement. It allows full use of the tower structure for nesting barn owls and their brood. As with partial re-opening it provides the opportunity for the owlets to practice flying within the confines of the tower before leaving the building and allows the refuge of birds from disturbance during monitoring visits.

The principal disadvantage of complete re-opening is that it risks subsequent occupation by pigeons with resulting fouling of the interior of the tower. Considerable resistance to this method therefore exists from churchmen and local communities, with damage to timber structures and electrical equipment through the corrosive action of droppings being likely to occur.

Exterior nest box installation

This method is the placement of a nest box within a church tower with the entrance leading directly to the tower exterior. It prevents access of owls within the wider interior of the tower which can be otherwise closed off thereby preventing access from pigeons and subsequent problems of fouling.

Research carried out by the BOF Hungary however suggests that the installation of exterior nest boxes within church buildings has disadvantages over other nest site management methods. Most significantly the short term survival of fledged owlets has been shown to be lower than those hatched within the interior spaces of church towers (pdf). Practice flight prior to leaving the nest site is prohibited within the confines of the

Nest box installed behind the church window
(Graphics: Ákos Klein)

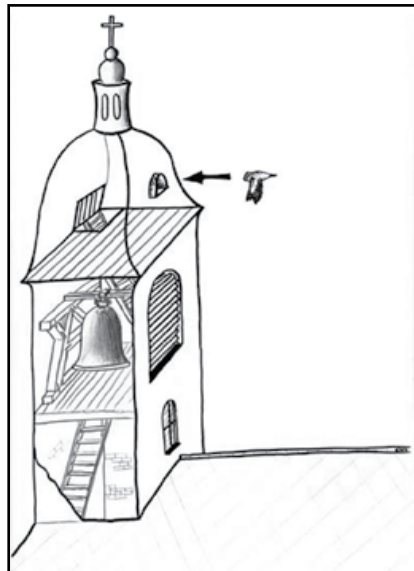
nest box which increases the risk of the owls falling on emergence. This problem appears to be compounded by the typical occurrence of churches within the centre of towns and villages. Such locations increase the vulnerability of owlets to traffic or electrocution from power cables. A further problem is the much greater level of disturbance during nest monitoring than otherwise occurs within open buildings.

Comparative evaluation

Partial opening of church towers represents the best form of nest site management providing that adequate funding is available. This method provides protection of the tower from damage whilst maintaining adequate space for natural nesting and fledging behaviour.

While complete reopening of church towers also provides excellent breeding opportunities for owls, and is the cheapest form of management to carry out, it is largely unacceptable to the churchmen and the church-going population. It also risks damage to culturally significant buildings. Given the reluctance of churches to accept complete opening, widely pursuing this form of management may additionally risk damaging public relations and subsequently be counterproductive to wider barn owl conservation efforts in the longer term.

Significant ecological problems are associated with installation of exterior nest boxes. Their installation rep-

resents the least satisfactory means of management where 1) the opportunity and available finance to carry out partial opening exist, or 2) where the appropriate and sensitive application of complete opening can otherwise take place. None the less, the installation of exterior nest boxes in closed churches remains an effective barn owl conservation method where other management methods do not exist.

◀ Partial reopening of the dome in a church spire. Owls can use the entire dome, not only a small nest box
(Graphics: Ákos Klein)

The Barn Owl Foundation, Hungary
(BOF, Hungary,
in Hungarian Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány)
Eötvös u. 34., Gyömrő 2230, Hungary
Tax Identification Number: 18090343-1-13
IBAN: HU96 1170 2036 2065 5705 0000 0000
SWIFT Code (BIC): OTPVHUBH
E-mail: gyongybagoly@gyongybagoly.hu
Website: www.gyongybagoly.hu
Non-stop barn owl emergency phone:
(+36) 20 322 5620

A GYÖNGYBAGOLYVÉDELMI ALAPÍTVÁNY BARÁTJA TÁMOGATÓI LAP

Név: .....

Lakcím: .....

Születési idő: .....

E-mail cím: .....

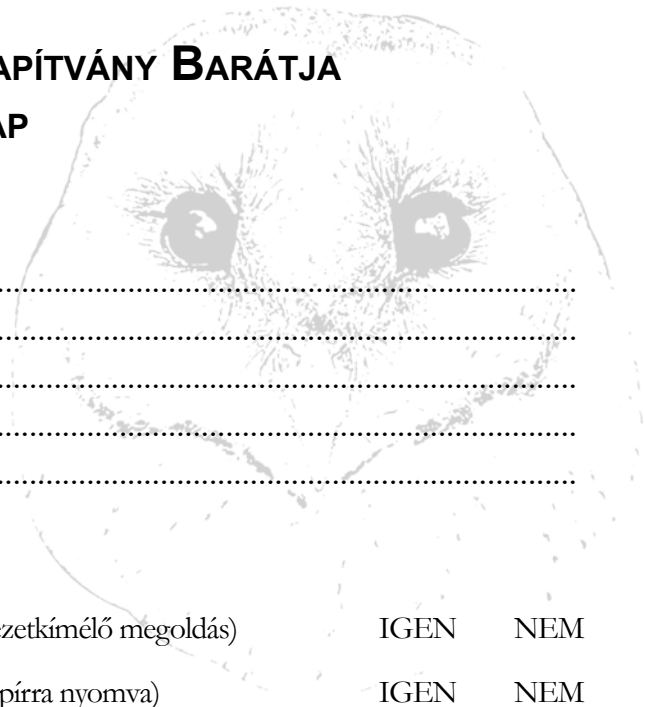
Foglalkozás: .....

A Bagolysorsot elektronikusan kérem az e-mail címemre (színes, környezetkímélő megoldás) IGEN NEM

A Bagolysorsot kérem elpostázni a megadott címre (fekete-fehér, újrapiírva nyomva) IGEN NEM

Szeretnék feliratkozni az Alapítvány e-mail listájára a megadott e-mail címmel IGEN NEM

Szívesen részt vennék terepi programokon, összejöveteleken IGEN NEM

Gyere velünk baglyászni!

A GYÖNGYBAGOLYVÉDELMI ALAPÍTVÁNY BARÁTJA TÁMOGATÓI LAP

A Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány nyílt, ahhoz bárki csatlakozhat, aki az Alapítvány céljaival egyetért, és azokat támogatni akarja. A csatlakozás formája vagyoni és/vagy természetbeli hozzájárulás. A csekken vagy átutalással befizetett támogatás fejében az Alapítvány évente kétszer megjelenő Bagolysors c. ismeretterjesztő természetvédelmi hírlevelét kipoztázzuk vagy e-mailezzük, felvesszük e-mailes levelezőlistánkra, ahonnan értesülhet aktuális programjainkról. (Az Alapítvány természetvédelmi programjaiban természetesen mindenki részt vehet, támogatástól függetlenül!)

Diák/nyugdíjas	min. 400 Ft/év
Felnőtt*	min. 800 Ft/év
Családi	min. 1200 Ft/év
Támogatói*	min. 2000 Ft/év
Céges (szponzor)*	min. 5000 Ft/év

*A befizetett támogatásról szervezetünk kérésre adóigazolást tud kiállítani, amely igazolás csökkenti a személyi jövedelemadó alapot. Kérjük, ezt a szelvényt a támogatás befizetését követően postázza, vagy tartalmát e-mailen jelezze számunkra!

Cím: 2230 Gyömrő, Eötvös u. 34., e-mail: gyongybagoly@gyongybagoly.hu